

De bezetting van de globe

Een van de neveneffecten (sommigen spreken van 'voordelen') van de corona-epidemie is dat je nadenkt over het vroegere, huidige en toekomstige wel en wee van de wereldbevolking inclusief de positieve en negatieve dynamiek van de contacten. We zijn geneigd om te denken in termen exponentiële groei en vergeten daarbij wellicht dat we ook tal van contacten verliezen: legers van Goden, scharen van engelen en een grote variatie aan soorten demonen. Dit soort mentale dagelijkse contacten is geen gemeengoed meer en dus concentreren we ons op mensen en de mensheid op onze globe. Vooral de vraag hoe we de wereld onderling regelen is een dagelijks thema geworden. Maar kun je zeggen dat mondialisering en globalisering recente ontwikkelingen zijn? In dit artikel schets ik een viertal fasen in die ontwikkeling en daarbij ga ik van het heden naar het verleden.

Globalisering I

We zijn na de Middeleeuwen geleidelijkaan gaan denken in een wereld met een concrete wereldbevolking. De ontdekkingsreizen brachten veel nieuwe geografische informatie, het kolonialisme kwam op gang op gang met allerlei soorten economische groeiën en uitbuiting (inclusief slavernij). Afrika brachten we pas in de 19^e eeuw *demografisch* in kaart, de missionering leerde veel over het omgaan met andere volkeren, culturen en talen, de wereldoorlogen werden internationale ondernemingen en de techniek zorgde ervoor dat 'iedereen' overal naar toe kon en elke 'wereldburger' een mobiele telefoon kon verwerven. Deze globaliseringsbeweging werd in het verleden niet alleen bejubeld. Vooral de bevolkingsgroei en het kunnen beschikken over voldoende veilige middelen van bestaan werden steeds meer gezien als een ernstig probleem. Die lijn zet zich nu en in de toekomst door. Klimaatveranderingen dwingen tot verplaatsingen van volkeren, tot inperkingen van ruimte in de veilige wereld, met steeds meer verontwaardiging en maatschappelijke onrust over ongelijkwaardige behandeling (racisme en 'racisme'bijvoorbeeld), en waarschijnlijk ook tot een afbuiging in de economische globalisering en de waarde van goederen en geld (inflatie).

Globalisering 2

Onlangs verscheen een boek met de titel *The year 1000* (1) en dat gaat deze keer niet zozeer over chronologie en de eindfase van de wereld, al komen wel allerlei hoofdrolspelers voorbij. De onderzoekster Prof. Dr. Valerie Hansen (Yale) stelt de vraag wanneer de globalisering is begonnen. Vanzelfsprekend is nu meteen de vraag opgeworpen hoe we globalisering definiëren? Laten we het gemakshalve houden op het zich verbinden en verbonden worden met nieuwe geografische 'wereldden'. Hansen constateert dat de meeste schrijvers over dit probleem uitgaan van het jaar 1492, het jaar dat Columbus o.m. met hulp van de katholieke Nassaus uit Breda en Brussel Amerika ging ontdekken. Twee werelddelen erbij

en dan de confrontatie met een indrukwekkende cultuur als die van de Maya's. Inderdaad een schok voor de oude wereld van Azië, Europa en Afrika, het wereldbeeld van de *Mappae mundi*.

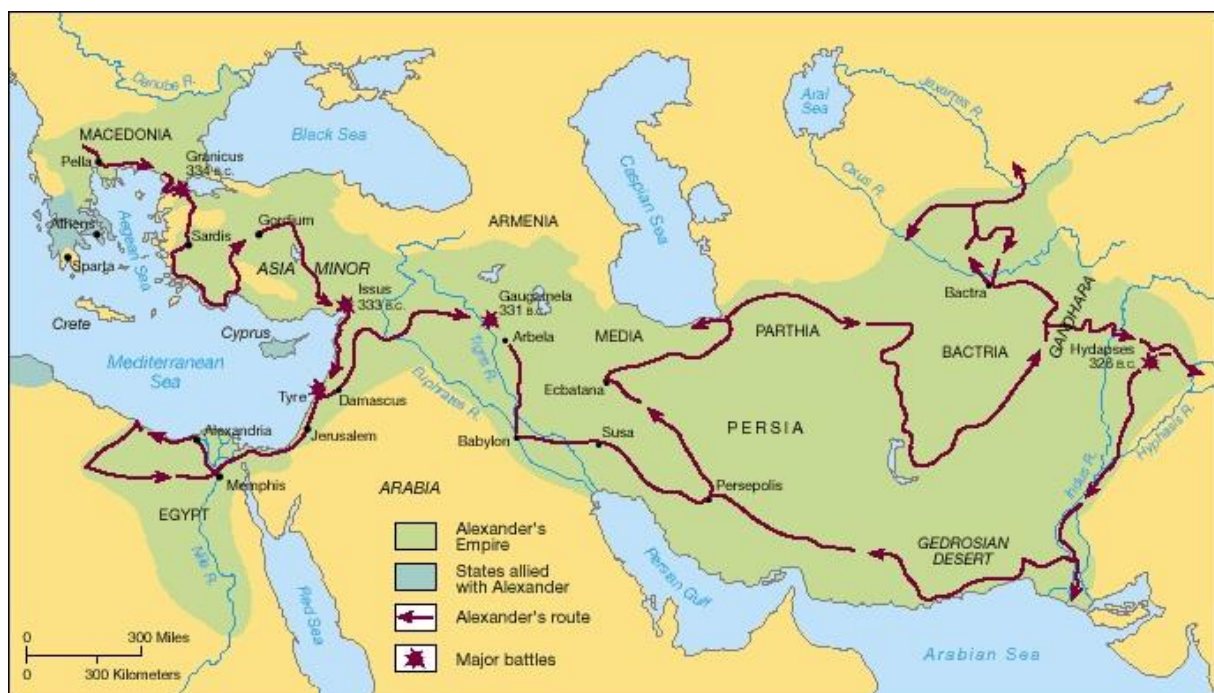

Valerie Hansen schreef tot nu toe vooral over de geschiedenis van China en een bekend boek van haar handelt over de zijde route. Dat je de globalisering kunt starten in de Vroege Middeleeuwen kan met heel wat ontwikkelingen in verband brengen: het West-Romeinse rijk was ingestort maar het Oost-Romeinse bleef nog 1000 jaar bestaan met veel meer invloed in West-Europa voorheen aangenomen werd, de Islam vestigt zich in grote gebieden van Spanje, Noord-Afrika en Azië, de tijd van de Kruistochten kunnen we erbij nemen, maar het jaar 1000 is in elk geval een afstemming tussen de Latijnse en Griekse wereld en daarin vervulden de Ottonen met Theofanu een centrale rol in. Die afstemming maakte handel op een hoger en omvattender niveau mogelijk, mede omdat Byzantium wet- en regelgeving op een veel breder plan kon brengen. Inderdaad, deze periode bracht het toenmalige wereldbeeld op een perspectief dat de wereld bereikbaar was tussen waar de zon opkwam en de zon neerdaalde. Van rare ideeën van Copernicus had niemand last want ieder wist toch wel dat de aarde van de wereld rond was. Op grond van archeologische informatie ziet Hansen in deze periode ook elders in de wereld opmerkelijke initiatieven. De Maya's gingen ver weg op pad theobromine te halen, bevroren textiel op Groenland blijkt haar te bevatten van dieren die alleen in Noord-Amerika bestonden en grote landmassa's op en aan de Indische en de Pacific (Stille Oceaan) werden bezocht. Hier hoort natuurlijk ook het verhaal bij van Vikingen, die recentelijk mede ook van zuidelijke afkomst bleken te zijn (DNA-onderzoek) en die toen al

de Atlantische oceaan over staken. De globalisering was losgebroken, volgens Hansen.

Globalisering 3

In het dikke SEMreeks-boek *Friezen, Franken en Saksen* (Breda 2013) staan visies op de min of meer permanente regio's van deze volkeren centraal. Moeilijke kwesties. Je moet veranderingen in de loop van 5 eeuwen in de gaten houden en dat niet alleen: deze volkeren stichten elders handelscentra die niet in een vloek en zucht kon wegblazen. Het was ook niet zo dat deze bevolkingsgroepen veel heil zaken in het vernietigen van elkaar. Waarschijnlijk werden toestanden van evenwicht nagestreefd. Enkele eeuwen later gedateerde Vikingen trokken zich klaarblijkelijk weinig aan van dit soort natuurlijke beschaving. Ze waren een nagalm van agressieve Saksen, zeggen bepaalde chronologiekritici. Kurt Wayenbergh beschreef momenten uit de geschiedenis van de bevolking van Brittannië (enkele jaren later uit de E.U. getreden) en Benedikt Sas zag zijn familie ontspringen in en nabij het leger van Alexander de Grote en voorlopig eindigen met een DNA-gecontroleerde groep Sassers (Saksen) in het gehucht Sas bij Turnhout. En zo belanden we in de Grieks-Romeinse Oudheid. De tochten van Alexander zijn spectaculair en de gevolgen van de uiteindelijke mislukking nog maar beperkt bekend.

Globalisering 4

De prehistorische wereldverkenning kunnen we afleiden uit archeologische vondsten maar vooral ook uit historisch DNA-onderzoek. Op het Semsymposium

van 2014 sprak Prof. Dr. Annelies van Bronswijk (emeritus T.U. Eindhoven), die zich na jaren onderzoek naar de huismijt op DNA-onderzoek stortte. Zou dat tot een andere geschiedschrijving van de volksverhuizingen en deportaties leiden? Startpunt was de vraag naar de afkomst van bewoners uit het dorp Zeelst? Kelten of toch Franken of Saksen of gemengd? Het project 'een Zeelster Slag' (2) gaat dieper in op de Belgische en Nederlandse Kempen en neemt de familienamen van de oude parochie Zeelst-Meerveldhoven anno 1650 als voorbeeld.

Ik heb dit project met veel belangstelling gevolgd en meen te mogen zeggen dat het geen eerste millennium-duidelijkheid heeft verschaft. Wel allerlei boeiende uitkomsten. Annelies stelt dat alle mensen die nu leven afstammen van Afrikanen van beneden de Sahara, ook de Kempenaren. Hoe we dat weten? De onderzoekers van oude botten (paleontologen), ruïnes en oude bouwresten

(archeologen), talen wereldwijd (linguïsten) en erfelijkheid (genetici) hebben de handen ineen geslagen. De doorbraak kwam van de genetici die een stamboom konden samenstellen die begint bij het ontstaan van de moderne mens, circa 190.000 jaar of ruim 6300 generaties geleden (3). Daardoor weten we wanneer de diverse bloedlijnen (haplogroepen, haplotypen) van mensen zijn ontstaan. Om er ook achter te komen waar op de wereld dat is gebeurd, zette 'National Geographic' het zogenaamde Genographic project op (4).

Het 'Genographic project' is internationaal en zelfs wereldomspannend. Door overal ter wereld mtDNA en Y-chrDNA te analyseren van min of meer geïsoleerde, stammen en bevolkingsgroepen is ontdekt waar bepaalde bloedlijnen het meest voorkomen en dus vermoedelijk zijn ontstaan. In combinatie met de resultaten die werden behaald door het onderzoeken van oude skeletresten en de kennis van de andere wetenschappen weten we nu dat de moderne mens ontstond in Afrika, vermoedelijk in of rond het huidige Ethiopië (3). En verder, dat die vroege moderne mensen in kleine groepjes zo'n 130.000 jaar of langer rondzwierven door Afrika voordat enkelen overstaken naar het Arabische schiereiland vanwege een klimaatverandering. De voorouders van de Neanderthalers waren hen voorgedaan. Vanaf dit Arabische schiereiland is de wereld bevolkt.

In de loop der tijden zijn diverse bloedlijnen (haplogroepen, haplotypen) uitgestorven bv. die van de bekende ijsman 'Ötzi' die gevonden werd in de Alpen en daar 5300 jaar geleden was gestorven. Het aantal uitgestorven bloedlijnen is zo groot dat –voor zover bekend- alle huidige mensen in rechte lijn afstammen van slechts één vrouw en slechts één man.

De gletschermummie 'Ötzi' die 5300 jaar geleden de dood vond in de Alpen

Blijkbaar zijn van de mannen meer bloedlijnen uitgestorven dan van de vrouwen, want die oudste man met nu nog levende mannelijke nakomen leefde 60.000 – 140.000 jaar geleden, terwijl de oudste vrouw met nu nog levende vrouwelijke nakomelingen 175.000 – 200.000 jaar geleden leefde. Dit verschil is verklaarbaar met de oorlogvoering waarbij de ene stam de andere overwon door de mannen te doden en de vrouwen te verkrachten. Vrouwen in een bepaald gebied kunnen dus oudere wortels hebben dan mannen.

Overweging

Na de tijd van het paradijs ging de mens altijd op zoek naar nieuwe bestaansmogelijkheden zodra dat noodzakelijk bleek en ook wel een avontuurlijke nieuwe toekomst lokte. Dat leidde lange tijd tot het zich vestigen in bepaalde gebieden die verdedigd moesten worden: met wapens of met het woord (de belofte). Het liep vaak uit de hand. De mens liet zijn onmenselijkheid talloze malen zien. Tegelijk was er de noodzaak en het verlangen om de buitenwereld met goede bedoelingen te exploreren. En zo ontstond het grote dilemma: hoe meer verbinding desto groter de kans op (wederzijdse) winst maar ook de kans op wederzijdse ellende. Het lijkt er op - nu we op beperkte wijze de kosmos in kunnen - dat we van de globalisering het uiterste stadium gaan bereiken. In allerlei opzichten, maar vooral met de actuele waarschuwing dat we als mensheid als het er echt op aan komt de wereld niet in onze hand hebben.

Literatuur

1. Valerie Hansen: o.m. *Changing Gods in Medieval China, 1127-1279* (1990), *Negotiating Daily Life in Traditional China* (1995), *The Silk Road: A New History* (2012) , *The Open Empire: A History of China to 1600* (2000) , en nu dus *The Year 1000. When Explorers Connected the World – and Globalization began*, London 2020.
2. Annelies van Bronswijk, *Zeelsterslag*, via Google te vinden.
3. Dit lijkt niet meer te gelden: zie Hendrik Spiering, *Sapiens komt uit een Afrikaanse wolk*, NRC 6-7 juni 2020; bedoeld is dat de kwaliteit ‘sapiens’ zich in meer volkeren (in Afrika) en gedurende een veel langere tijd heeft ontwikkeld.
4. Op de website van de [Bradshaw Foundation](#) is de trektocht te zien uit vrouwelijk perspectief (mtDNA). De animatie is in het Engels. Er bestaat helaas (nog) geen Nederlandse versie. Ook voor de mannen (Y-chrDNA) is een dergelijke migratiekaart getekend.